

**Életfogytig tartó szabadságvesztés –
a magyar anyagi jogi szabályozás a kezdetektől napjainkig**

A büntetőjog a korai társadalmakban aránytalanul nagy jelentőséggel bírt a többi jogággal szemben, hiszen a társadalmi békesség, a közrend megteremtésének és fenntartásának legfontosabb eszközéül szolgált. A szabadságvesztés büntetés alkalmazásának gyakorlata régóta nem ismeretlen hazánkban, azonban kezdetben nem büntetési nemként alkalmazták, hanem csupán egyfajta eszközként annak érdekében, hogy a kiszabott főbüntetés végrehajtható legyen.³

A kezdetekben az ún. „rendes büntetés” (*a poena ordinaria*) a halálbüntetés⁴ volt.⁵ Maga a szabadságelvonás is *de facto* életfogytig tartó volt a feudalizmus koráig, hiszen a tömlöcökben⁶, börtönökben olyan körülmények uralkodtak, amelyek nem az életben maradásnak kedveztek.⁷

A szabadságvesztés-büntetés az ókorban és a középkorban is ismert büntetési nem volt, ám annak nem mai értelmében.⁸ „*Hogy valaki szabadságának csak egy részétől s ideiglenesen fosztassék meg és büntetésének kiállása után régi jogai teljes élvezetébe visszalépjen, az ókor felfogásával egyenes ellentétben állt; a szabadság, polgári állást jelentvén, sem taglalható, sem időszak által korlátozható nem vala.*”⁹ A szabadságbüntetések korai formái nem a fogvatartással, hanem a száműzéssel kapcsolatban fejlődtek. A kiközösítés az ősi közösségek *ultima ratiója* volt, kezdetben nem büntetőszankcióként alkalmazták ezt a módszert, hanem pusztán megszabadultak attól a személytől, veszélytől, aki „konfrontációgerjesztő” volt az adott közösségben. A kirekesztett személynek a kiközösítés a természetnek való teljes

¹ Prof. Dr. habil. Domokos Andrea PhD, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, intézetvezető, egyetemi tanár.

² dr. Papp Petra, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, PhD hallgató, megbízott oktató.

³ Mezey Barna: A büntetőjogi intézmények története a kezdetektől a polgári átalakulásig. In Mezey Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 226-234. o.

⁴ „*A halálbüntetés tehát nem jog, hiszen bebizonyítottam, hogy nem lehet az, hanem a nemzet háborúja egy állampolgár ellen, mert szükségesnek vagy hasznosnak ítéli lényének megsemmisítését. De ha bebizonyítom, hogy a halálbüntetés se nem hasznos, se nem szükséges, megnyerem az emberiség ügyét.*” Ld. Beccaria, Cesare: A bűnökről és a büntetésekről (ford. Madarász Imre). Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2012, 56. o.

⁵ Tóth J. Zoltán: A halálbüntetés az ókori Keleten. In Jogelméleti Szemle, 2006/3. szám. <http://jesz.ajk.elte.hu/tothj27.html> (2020. 04. 24.)

⁶ „*...imádkozunk ezen szegény ember lelkéért, kit az Úr ezen a napon ennek a hamis világnak tömlőcéből kimentett!*” A felszólítás szövege az 1192 és 1195 között keletkezett egyik legrégebbi kéziratos nyelvemlékünk, a Halotti Beszéd és Könyörgés egy mondatának szabad átírása Mezey Barna nyomán („*kit vr ez nopun ez homus vilag timnucebelevl mente...*”). Az eredeti textus világos bizonyosságát adja annak, hogy tömlöc szavunk a 12. század végén már része a hétköznapi beszédnek is. A tömlöc tartalmi jellemzői e rövid mondatban is egyértelműek és világosak: a fogság, bezártság, korlátozás egyfelől, a szabadulás/szabadítás, kimentés, mentés valami rosszból másfelől. Ld. Mezey Barna: A börtönügy a 17-19. században, A börtön európai útja. Gondolat Kiadó, Budapest, 2018, 24. o.

⁷ Domokos Andrea: Büntető anyagi jog: általános rész, 2. hatályosított kiadás. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2019, 102. o.

⁸ Bereczki Zsolt: Változó börtön: fejezetek a szabadságvesztés-büntetés történetéből, 111. o. In Börtönügyi szemle, 2000/3. szám, 110-119. o. http://epa.oszk.hu/02700/02705/00043/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2000_3_110-119.pdf (2020. 04. 25.)

⁹ Pulszky Ágost – Tauffer Emil: A börtönügy múltja, elmélete, jelen állása, különös tekintettel Magyarországra. Emich Gusztáv kiadása, Pest, 1867, 30. o.

kiszolgáltatottságot, végső soron a halált jelentette. Jobb esetben ellenséges idegen közösségek nem pusztították el, hanem elfogták és szolgává tették. A szabadságbüntetés e két alapformája tovább élt az államilag szervezett társadalmakban is. A szabadság korlátozásának ősi formája lett így az életfogytiglan tartó száműzés, melyet különösen az antik büntetőpraxisban szívesen alkalmaztak súlyos bűnök elkövetőjére.¹⁰

A börtön – Ulpiánusnak egy ismeretes mondata értelmében – nem büntetésre, csak biztonságiletartóztatásra szolgált; a mostani nehéz fogság helyét, mint a halál után legsúlyosabb büntetését, a rabszolgaság, a „*servitus poenae*“, töltötte be, majd később a bányamunkálatok.¹¹

A szabadságvesztés büntetése a kor jellegzetességei miatt tehát nem lehetett általánosan elterjedt, széles körben alkalmazott büntetési nem. Ennek oka részben az volt, hogy az akkori társadalmak felépítése, hierarchiája alapján számos társadalmi rétegnél a szabadság elvonása büntetésként egyáltalán nem, vagy csak korlátozottan jöhetett szóba, sajátos státuszuk miatt (lásd például: rabszolga, a középkori magyarjogban a röghöz kötött jobbágy). Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy olyan korokban, melyekben háborúk, lázadások, hatalmi harcok, súlyos létbizonytalanság, egzisztenciális kiszolgáltatottság, betegségek, járványok, kiszámíthatatlan időjárás tényezők sújtották az embert, ott nem a szabadság volt az az elsődleges és komoly érték, amelynek a korlátozása a bűnözéstől visszatartó erő lehetett volna.¹²

Emellett a szabadságvesztés büntetési nemnek a széleskörű alkalmazására az államok sem voltak felkészülve, mivel nem rendelkeztek fegyintézetekkel, büntetés-végrehajtási apparátussal és büntetés-végrehajtásra elkülönített állami költségvetéssel.¹³ Másrészt az ókori és középkori átlagember életszínvonala – nemcsak a maihoz képest, hanem a kor viszonyai között is – elég alacsony volt, nagy volt a szegénység, a legalapvetőbb életfeltételek biztosítása is sokszor nehézségekbe ütközött.¹⁴ A börtönkörülmények olyannyira rosszak voltak, hogy a fogvatartott életét veszélyeztették. A korabeli tömlöcök általában alkalmatlanok voltak a fogvatartottak éveken át tartó fogvatartására.¹⁵ Az ókorban és a középkorban ebből következően ritkán alkalmazott büntetési nem volt a szabadságvesztés, inkább kivételes helyzetben, magas társadalmi státuszban lévő személyekkel szemben alkalmazták, akkor viszont általában ügyeltek a megfelelő higiéniai, személyi és tárgyi feltételek biztosítására. A szabadságtól való megfosztás elsősorban nem büntetésként funkcionált, hanem inkább kényszerintézkedésként. A cél az volt, hogy a büntetőeljárás alatt, illetve a kiszabott büntetés végrehajtásáig a terheltnek az eljárásban való jelenlétét biztosítsa. Így értelemszerűen az életfogytig tartó szabadságvesztés is kivételesen alkalmazott szankció volt ezekben a korokban. Ettől függetlenül a magyar büntetőjog ismerte „*az élet végéig tartó bebörtönzést (carcer-tömlöc, arestum-arestom) jelen volt a középkori magyar büntetési rendszerben, főbüntetési nemként a Corpus Juris Hugariciben 1723-ban jelent meg.*”¹⁶

A szabadságvesztés-büntetésnek legrégebb nyomai Magyarországon Szent Istvándekrétumaiban találhatóak.¹⁷

¹⁰ Mezey 2018: 17-18. o.

¹¹ Pulszky–Tauffer: i. m. 30. o.

¹² Polgár András: Ad dies vitae, Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása, gyakorlata és végrehajtása. Doktori értekezés, témavezető: Vókó György. Pécs, 2017, 5. o. <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/polgar-andras/polgar-andras-vedes-ertekezes.pdf> (2019. 10. 21.)

¹³ Pulszky–Tauffer: i. m. 35-40. o.

¹⁴ Polgár: i. m. 5. o.

¹⁵ „Nem volt elég, hogy a foglyo két föld alatti sötét, nedves, hideg üregekbe zárták, hanem láuczokat, golyókat, vastuskókat raktak kezük lábukra, sőt gyakran a falhoz, vagy rövidebbre bilincseltek őket, kik rongyokba lévő burkolva, undorító, egészségtelen eledellel, gyakran csak kenyér és vízzel tartva, nem csoda, ha a tömlöcz járvány-sorait gyakran megritkítá...” Ld. Pulszky–Tauffer: i. m. 41. o.

¹⁶ Polgár: i. m. 5-6. o.

¹⁷ Bereczki: i. m. 115. o.

Szent László dekrétuma már azt is kimondta, hogy aki kivont karddal (nemesekre vonatkozó) embert öl, vettessék tömlöcbe, és vagyonát osszák szét, illetve, ha nemesembert lopáson érnek, vessék tömlöcfogságba.¹⁸

Zsigmond király uralkodásának idején (1387–1437) a szabadságvesztés „örökös fogság” néven létezett.¹⁹ Ez fennmaradt II. Ulászló uralkodása alatt is.²⁰ Miksa kiegészítette a hamisítók törvényi körét, ő a csaló és hitszegő ügyvédekre mondta ki: „*mint csalókat és hamis esküvőket örökös fogságra vessék.*”²¹ III. András 1298-as dekrétumával mutat rokonságot II. Ulászló egyik artikulusa. E szerint az előkelők kárt okozó szolgálkat (várnagyaikat, vártisztjeiket) „*káruk megtérítése céljából befoghatják, nemességük előjoga ellen nem állván.*” és azokat egészen „*káraik megtérítéséig ott tarthatják.*”²² Ez az intézmény büntető jellegű szankciónak nem fogható fel. A fogva tartás a magánjogi követelés volt, a kár megtérítésének biztosítására szolgált. Habár a kor zavaros jogi viszonyai között és főként tagolatlansága miatt nem vált el határozottan egymástól a büntetés és a kár biztosítása. Az életfogytiglani fogság más helyütt is fölbukkan: Dózsa parasztfelkelésében tevékeny szerepet játszó „*részes papokat*” ítélte a törvény örökös börtönre.²³

A 14–15. században tehát az „örökös börtön”, vagyis az életfogytiglani szabadságvesztés-büntetés is része a törvényben rögzített magyar büntetési rendszernek.²⁴ A 15. században alkották meg azt a dekrétumot, amely a káptalanok és konventek hiteles tanúbizonyításával kapcsolatos visszaéléseket büntette.²⁵ A jogalkotó életfogytiglani börtönbüntetést állapított meg.²⁶

Finkey Ferenc megállapította, hogy csak a 18. századnak úgynevezett felvilágosodott irodalma tűzte ki céltudatos programmal a büntetőjogi barbarizmus megtörését vagy mérséklését.²⁷ Montesquieu az első, aki megfogalmazta azt, hogy a büntető törvények ne legyenek kegyetlenek, hanem mérsékelt, a bűncselekmény nagyságával arányosság és az erkölcsösség, vagyis az emberiség legyenek a büntető törvénykönyvek vezérgondolatai.²⁸ Beccaria még élesebben szállt szembe a büntetési rendszer kegyetlenségeivel, ellenezte a halálbüntetést, a gályarabságot és a botozást is főművében.²⁹ Az emberiség eszméje a büntetőjogban uralomra jutott, mely lehetővé tette a szabadságvesztés-büntetést és a modern börtönök intézményesülését Ennek letéteményese első ízben az angol John Howard volt, majd pedig az 1791. évi francia Code Penal.³⁰

¹⁸ Sárváry Jakab: A büntetésről ’s különösebben a’ halálbüntetéséről: Másodrangú pályamunka. Eggenberger J. és fia ia m. acad. könyvtárosoknál, Pesten, Budán, A magyar királyi egyetem betűivel, 1844, 141. o.

¹⁹ Zsigmond hatodik dekrétuma, 8. cikkely, 4. § és Mezey Barna: Realitás és illúzió – az 1843. évi börtönügyi törvényjavaslat vitái, 41. o. In Jogtörténeti Szemle, 1992/4. szám, 39-47. o. <https://majt.elte.hu/media/55/e1/cdfb66cddab6eb0e5e55ea48b427bf4db75c687e0abd5ac75078e2853ca1/MAJT-Jogtortenet-Szemle-199204.pdf> (2020. 04. 22.)

²⁰ 1429. évi 43. törvénycikk (a továbbiakban: tc.) és Mezey 2018: 87. o.

²¹ 1567. évi 26. tc. 5. §, Uo., 87. o.

²² 1492. évi 24. tc., Uo., 87. o.

²³ 1514. évi 48. tc., Uo., 87. o.

²⁴ 1435. (II) évi 8. tc.; 1492. évi 43. tc.; 1567. évi 26. tc.; 1514. évi 48. tc., Mezey 2018: 86. o.

²⁵ „A kiről pedig kiderül, hogy esküje ellenére hamisan járt el, vagy hamis jelentést tett, az olyan, mint hamisító és hamis esküvő javadalmának (ha van neki) elvesztésével fogságba kerüljön” (*perpetuis carceribus mancipetur*). Uo., 86. o.

²⁶ Uo., 86. o.

²⁷ Finkey Ferenc: *A börtönügy haladása az utolsó száz év alatt*, Székfoglaló értekezés, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1930, 1. o.

²⁸ Fineky idézi: *L’ésprit des lois*, 1748, I. kötet, VI. fejezet. Uo., 1-2. o.

²⁹ A mű eredeti címe és megjelenése: *Dei delitti e delle pene*, Milano, 1764 „*Nem egy nyomorult halálának borzalmas, de múltó látványa, hanem egy szabadságától megfosztott ember hosszas és nyomorúságos példája, aki szolgáló állattá válván, fáradozásával engeszteli ki azt a társadalmat, amelyet megsértett: ez a legerősebb fők a bűnök ellen.*” Beccaria: i. m. 57. o.

³⁰ Finkey: i. m. 2–3. o.

A szabadságvesztés-büntetés térnyerése tehát a felvilágosult abszolútizmus büntetőpolitikájának és a polgári szabadságeszmény általános elfogadásának volt köszönhető,³¹ ugyanis a felvilágosodás eszméinek hatására vitatni kezdték a fenyítő és testcsonkító büntetések alkalmazhatóságát.³² Az életszínvonal emelkedésével, a társadalmi átalakulásokkal, a feudalizmus fokozatos leépülésével, a polgári léttel együtt járó szabadság kiszélesedésével, a büntetőjog humanizálódásával a szabadságvesztés-büntetés és az életfogytig tartó szabadságvesztés a 18-19. századra a legelterjedtebb büntetéssé vált.³³

Mária Terézia büntető törvénykönyve, a *Constitutio Chriminalis Theresiana* (1768) első ízben foglalta össze a szabadságvesztés-büntetés végrehajtására szolgáló intézményeket és rögzítette az életfogytig tartó szabadságvesztést.³⁴

II. József büntető törvénykönyve, a *Sanctio Criminalis Josephina* (1787) nem ismerte a középkor „*poena ordinariáját*”, azaz a halálbüntetést.³⁵ Pontosabban szabályozta az életfogytig tartó szabadságvesztést, akár száz esztendeig is tarthatott (kevésbé az emberiség eszméjét tükrözve³⁶).³⁷ A *Sanctio Criminalis Josephina* Ausztriában 1803-ig maradt hatályban³⁸, Magyarországon az 1790-91. évi országgyűlés hatályon kívül helyezte (az uralkodó által amúgy is visszavont) *Sanctio Criminalis Josephinát*.³⁹

Az országgyűlés az általános kodifikációra kiküldött hatodik bizottságot „*Deputatio juridica*” bízta meg egyebek mellett a büntetőjog és a büntetőeljárás jog szabályainak megalkotásával. Az 1795. évi javaslatot, a *Codex de delictis eorumque poenist* a szakirodalom az első magyar büntetőkódex-tervezetként tartja számon,⁴⁰ amely azonban soha nem került az Országgyűlés elé.⁴¹ 1827. évi elaborátum nem ismerte az életfogytig tartó büntetést, csak határozott tartamú szabadságvesztést alkalmazott.⁴²

³¹ Haraszi Margit Katalin: A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európai Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében, 48. o. In Acta Humana, 2008/3. szám, 47-63. <https://www.ajbh.hu/documents/10180/125038/Dr+Haraszi+Margit+Katalin+-+A+k%C3%ADnz%C3%A1s+%C3%A9s+az+embertelen+vagy+megal%C3%A1z%C3%B3+b%C3%A1n%C3%A1sm%C3%B3d+%C3%A9s+b%C3%BCntet%C3%A9sek+tilalma+az+ENSZ+%C3%A9s+az+Eur%C3%B3pai+Tan%C3%A1cs+legfontosabb+dokumentumaiban%2C+valamint+az+%C3%A1llampolg%C3%A1ri+jogok+orsz%C3%A1gi+gy%C5%B1l%C3%A9si+biztos%C3%A1n+ak+te+v%C3%A9nys%C3%A9g%C3%A9ben/fb556236-a3bf-473d-829b-bc6c27eca0c2?version=1.1&download=true> (2020. 04. 22.)

³² Mezey Barna: A polgári kori büntetésvégrehajtás. In: Mezey Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 312. o.

³³ Uo. 312. o.

³⁴ A Theresiana egységes büntető anyagi- és eljárásjogi rendelkezéseket tartalmazott, ismerte a felvilágosult gondolkodókat, és ennek megfelelően hangolta az ausztriai büntetőpolitikát a megrettentéstől és megtorlástól a nevelő célzat irányába. <https://www.habsburger.net/de/kapitel/von-torturen-und-todesstrafen> (Utoljára megtekintve: 2020. 04. 28.)

³⁵ Pálvolgyi Ákos: A szabadságvesztés-büntetés felfüggesztésének ingamozgása a magyar büntetőjogban a Csemegi Kódextől napjainkig. Doktori értekezés, Pécs, 2018, 25. o. <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/palvolgyi-akos/palvolgyi-akos-vedes-ertekezes.pdf> (2020. 04. 28.)

³⁶ Finkey: i. m. 3. o.

³⁷ Mezey 2003: 313-314. o.

³⁸ Uo., 314. o.

³⁹ László Zsuzsanna: Örökké tartó rabság, Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés hazai szabályozásának egyes momentumai, 57. o. In Börtönügyi Szemle, 2008/3. szám, 54-62.o. https://bv.gov.hu/sites/default/files/B%C3%B6rt%C3%B6n%C3%BCgyi%20Szemle%202008_3.pdf (2020. 04. 25.)

⁴⁰ Országgyűlési Könyvtár: Az első magyar büntetőkódex-tervezet. <https://www.ogyk.hu/hu/blog/posts/az-első-magyar-büntetőkódex-tervezet> (Utoljára megtekintve: 2020. 04. 28.)

⁴¹ Fantoly Zsanett: A magyar büntetőeljárás jog kodifikációjának történeti fejlődése, 6. o. In Acta Universitatis Szegediensis: forum: acta juridica et politica, 3. kötet, 2013/1. szám, 5-25. o. <http://acta.bibl.u-szeged.hu/32850/> (2020. 04. 25.)

⁴² Hagymási Kornélia: Végtelen idő a rácsok mögött – avagy mennyiben van ma létjogosultsága Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek, 63. o. In Börtönügyi szemle, 2009/2. szám, 61-76. o. Letöltés

Érdekesség, hogy az 1839-ben elkészített, első magyar nyelvű erdélyi Büntető és Fenyítő Törvénykönyv (*Universalis Sanctio seu Codex de Delictis eorumque poenis*) javaslata, amely szabályozta a halálbüntetés mellett az életfogytig tartó szabadságvesztést is. Ez volt az ún. Gál-féle „javallat”, Gál László nyomán.⁴³

A Magyar Tudományos Akadémia ugyan ebben az évben pályázatot írt ki halálbüntetés tárgykorban,⁴⁴ amelyet Szemere Bertalan nyert meg.⁴⁵ Szemere *A büntetésről s különösebben a halálbüntetésről* című művében kifejtette, hogy az emberi élet elidegeníthetetlen.⁴⁶ Szemere 1841-ben tiltakozott a halálbüntetés ellen, és helyette az életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazását javasolta. Javaslataát elvetették.⁴⁷ Ezt követte a sorban Deák Ferenc életművének egyik legbecsesebb darabja, az 1843. évi büntetőjavaslat.⁴⁸ A szankciórendszer központi helyén a szabadságvesztés büntetés állt, ami vagy életfogytig, vagy határozott ideig tartó rabságot vagy egy évig tartó fogságot határozott meg.⁴⁹

A képzeletbeli idővonalon a következő releváns évszám (a témánk szempontjából) 1878 és 1879, amikor „megszületett” az ún. Csemegi-kódex, az első magyar büntető törvénykönyv.⁵⁰ A kódex Csemegi Károly nevéhez köthető, akire az ekkoriban méltán népszerű, klasszikus büntetőjogi iskola volt nagy hatással.⁵¹ A Csemegi-kódex jelentősen visszaszorította a halálbüntetés alkalmazhatóságát, és a szabadságvesztést tette általánossá. A szabadságvesztést nem egységes büntetési nemként szabályozta, hanem a szabadságvesztés különféle fokozatait önálló büntetési nemként határozta meg. Így a törvény a szabadságvesztésnek több formáját is ismerte: fogház, államfogház, börtön, fegyház. Ismerte az életfogytig tartó szabadságvesztést, oly módon, hogy fegyházbüntetés vonatkozásában rendelkezett úgy, hogy a fegyházbüntetés határozott ideig, vagy életfogytig tart. A határozott tartamú fegyház leghosszabb idejét tizenöt évben állapította meg. Az életfogytig tartó fegyházra ítélték esetében lehetővé tette a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, oly módon, hogy a tizedik év eltöltése után kerülhetett a fegyenc a közvetítő intézetbe, amely speciális, a szabadulásra felkészítő büntetésvégrehajtási intézet volt, hasonló a mai büntetés-végrehajtási intézetekben működő átmeneti csoportokhoz. Jó magaviselet esetén legkorábban tizenöt év eltelte után nyílt meg a lehetőség a feltételes szabadságra bocsátásra akkor, ha ezt az elítélt jó magaviselete, szorgalma lehetővé tette, és ez

helye és ideje: https://epa.oszk.hu/02700/02705/00078/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2009_2_061-076.pdf (2020. 04. 25.)

⁴³ Gál László: Javallat, Az első erdélyi magyar nyelvű büntető törvénykönyv-tervezet, 1839. Budapest, ELTE BTK, 1992, 31-32. o. és Balogh Elemér: A magyar büntetőjogi dogmatika kezdetei, 5. o. In Jogtörténeti Szemle, 2008/4. szám, 1-8. o.

<https://majt.elte.hu/media/70/f4/a5ad13a16e0412c25e7c827aef2672192c2643bfcff67968704864655908/MAJT-Jogtorteneti-Szemle-200804.pdf> (2020. 04. 22.)

⁴⁴ Szily Kálmán (szerk.): Akadémiai értesítő, A Magyar Tud. Akadémia megbízásából, Nyolcadik kötet. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1897. évfolyam, 85-96. füzet, 10. o. http://realj.mtak.hu/78/1/AkademiaiErtesito_1897.pdf (2020. 04. 25.)

⁴⁵ „Hogy a kérdés mily nagy érdeklődést keltett, mutatja az, hogy tizenkét pályamunka érkezett be. [...] A díjat az 1841-iki nagygyűlésen Szemere Bertalan munkájának ítélték oda, s megdicsérték Sárváry Jakab munkáját. (Mindkettő megjelent.)” Ld. Uo., 10. o.

⁴⁶ Szemere Bertalan: A büntetésről, s különösebben a halálbüntetésről, Koszorúzott pályamunka. Budán, A' magyar kir. egyetem betűível, 1841, 125. o.

⁴⁷ Bódi Stefánia: A halálbüntetés szabályozásának történeti áttekintés, különös tekintettel a katonai büncselekményekre, 47. o. In Hadtudományi Szemle, 2008/2. szám, 47-52. o. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/1597/2008_2_tt_bodi_stefania_47_53.pdf?sequence=2&isAllowed=y (2020. 04. 28.)

⁴⁸ Király Tibor – Máthé Gábor – Mezey Barna: A polgári büntetőjog története. In Mezey Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 277. o.

⁴⁹ Finkey Ferenc: Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1942, 21. o.

⁵⁰ Az 1878. évi 5. tc. a büntettekéről és vétségekről (röviden: Csemegi-kódex), valamint az 1879. évi 40. tc. a kihágásokról (röviden: Kbt.) alkotják az első magyar büntetőkódexeket.

⁵¹ Bódi: i. m. 47. o.

a javulás reményét megerősítette. A feltételes szabadságra bocsátásról az intézet felügyelő bizottsága javaslatára nem a bíróság, hanem az igazságügy-miniszter határozott. A feltételes szabadság megszüntetéséről is az igazságügy-miniszter dönthetett.⁵²

Fontos azt is kiemelni, hogy az országos fegyintézeti hálózat fejletlen volt, nem álltak rendelkezésre büntetés-végrehajtási célokra alkalmas intézmények, így a kiegyezés után Magyarországon is kezdetét vette az Angliában kialakult, a fokozatosságra törekvő börtönrendszer kiépítése.⁵³ A Csemegi-kódex hatályba lépésével egyidejűleg ezért nagyszabású börtönépítési program indult.⁵⁴

A Csemegi-kódex első novelláris módosítására 1908-ban került sor az 1908. évi XXXVI. ötvénycikkkel, amely az ún. I. büntetőnovella volt.⁵⁵ Ezt követően az 1913. évi XXI. törvénycikk hozta a következő változtatást, a közveszélyes munkakerülésről.⁵⁶ Bevezette a dologház fogalmát, mint a büntetési rendszert kiegészítő biztonsági intézkedést,⁵⁷ azonban dologházakat csak 1916 és 1918 között létesítettek, ezért a törvénycikk nem érthette el a kívánt célt: az intézmény sem az elkövetők átnevelésére, sem a büntetés-végrehajtási rendszer reformjára nem volt alkalmas.⁵⁸

Ezt követően meg kell említeni az ún. II. büntetőnovellát, azaz az 1928. évi X. törvényt, amely a megrögzött büntetésekre nézve tartalmazott rendelkezéseket, valamint bevezette a határozatlan időre szóló büntetéseket is.⁵⁹

Az 1950. évi II. törvény megteremtette a Büntető Törvénykönyv Általános Részét (továbbiakban: Btá.).⁶⁰ A Btá. bevezette az egységes – nemek és fokozatok nélküli – szabadságvesztést és „börtön” névvel fémjelezték a szabadságvesztés-büntetést, amely életfogytig vagy határozott ideig (30 naptól akár 15 évig) tarthatott.⁶¹ A csekélyebb számú életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéleteket nem választották külön a végrehajtás során más, határozott tartamú szabadságvesztést töltő elítéltektől.⁶²

A Csemegi-kódex különös része azonban ezt követően is hatályban maradt, felváltására 1962-ben került sor, az újonnan hatályba lépő 1961. évi V. törvénnyel (a továbbiakban: II. Büntetőkódex).⁶³

A II. Büntetőkódex megalkotását megelőző jogirodalmi vita egyik fő kérdése az volt, hogy mi legyen a sorsa a Btá. által fenntartott életfogytig tartó szabadságvesztésnek. A többségi vélemény szerint ez a jogintézmény betöltötte hivatását, s egy „szocialista büntető kódexben” nem kaphat helyet.⁶⁴ Ezen megállapításra figyelemmel a II. Büntetőkódex eredetileg mellőzte

⁵² Polgár: i. m. 6-7. o.

⁵³ Nagy Adrienn: Oktatás és lelki gondozás a dualizmus kori magyar börtönügy történetében, 81. o. In Börtönügyi Szemle, 2014/4. szám, 79-92. o. http://epa.oszk.hu/02700/02705/00100/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2014_4_079-092.pdf (2020. 04. 28.)

⁵⁴ Lőrincz József: A magyar börtönügy fénykora 1880-tól 1913-ig, 18. o. In Börtönügyi Szemle, 2014/1. szám, 15-22. o. http://epa.oszk.hu/02700/02705/00097/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2014_1_015-022.pdf (2020. 04. 28.)

⁵⁵ Pálvölgyi: i. m. 89. o.

⁵⁶ Nagy Ferenc: Az új Büntető Törvénykönyv szankciórendszerének egyes kérdései, 3-4. o. In Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae Acta Juridica Et Politica, Tomus XXVIII., Fasciculus 3., Szeged, 1981, 1-36. o. http://acta.bibl.u-szeged.hu/6474/1/juridpol_028_fasc_003_001-036.pdf (2020. 04. 28.)

⁵⁷ Finkey: i. m. 36. o.

⁵⁸ Kiss Bernadett: A szabadságvesztés-büntetés mint a koldulás megszüntetésére irányuló kísérlet, 83. o. In Börtönügyi Szemle, 2010/4. szám, 73-86. o. http://epa.oszk.hu/02700/02705/00084/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2010_4_073-086.pdf (2020. 04. 28.)

⁵⁹ Bódi: i. m. 48. o.

⁶⁰ Uo. 50. o.

⁶¹ Btá. 30-32. §

⁶² László: i. m. 60. o.

⁶³ Pálvölgyi: i. m. 14. o.

⁶⁴ Sárkány István: Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről, 373. o. In Főiskolai Figyelő [RTF], 1993/3-4. szám, 373-377. o. és Nagy: i. m. 5.

az életfogytig tartó szabadságvesztést,⁶⁵ azonban az 1971. évi 28. törvényerejű rendeletben megjelent az igény a halálbüntetés és a határozott tartamú szabadságvesztés között egy köztes intézményre, amelynek gyakorlatilag az életfogytig tartó szabadságvesztés felelt meg. „Elismerését az a tény indokolja, hogy jogunkban a halálbüntetés kivételes büntetés. [...] Az indokolás szerint »azokban az esetekben, amikor a büntetési célokra figyelemmel indokoltnak látszik az elkövető végleges kirekesztése a társadalomból, de nem teljesen kizárt az átnevelés lehetősége sem, egyedül ez az intézmény nyújt kielégítő megoldást.»⁶⁶ Az 1971-es novella tehát újra visszaállította az életfogytig tartó szabadságvesztést abból a célból, hogy a halálbüntetés és a határozott tartamú szabadságvesztés közötti híd szerepét betöltse.⁶⁷

Az 1978. évi IV. törvény hatályba lépésével (a továbbiakban: III. Büntetőkódex) a halálbüntetés⁶⁸ után a második legsúlyosabb büntetés volt az életfogytig tartó szabadságvesztés, illetve kegyelem folytán halálbüntetés helyébe lép.⁶⁹ Fegyházban volt végrehajtandó, feltételes szabadságra akkor volt lehetőség, ha a fogvatartott a büntetésből legalább húsz évet kitöltött (objektív feltétel)⁷⁰ és a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhetővé vált (szubjektív feltétel).⁷¹

1 985-ben az Európai Tanács tagállamai egy nemzetközi szerződésben kötelezték magukat arra, hogy eltörlik a halálbüntetést.⁷² Bizonyos területeken előrelépést jelentenek az Egyesült Nemzetek Szervezetének, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának és az Európai Uniónak a büntetőpolitika terén kialakított ajánlásai. Ezek az ajánlások az alábbi alapelveket fogalmazzák meg: (i) a szabadságvesztés büntetést végső eszköznek kell tekinteni, amelynek alkalmazása csak akkor indokolt, ha az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlyára tekintettel nyilvánvaló, hogy semmilyen más büntetésnem lenne megfelelő; (ii) kerülni kell a rövid tartamú szabadságvesztés büntetésalkalmazását; (iii) elő kell mozdítani a közösségi és a közösségben végrehajthatósankciók szélesebb körű alkalmazását; (iv) differenciálni kell a büntetési rendszert, be kell vezetni új, szabadságelvonással nem járó szankciófajtaikat, valamint (v) biztosítani kell a mediációhoz és az áldozatok kártalanításához való jogot. Az Európai Tanács bizottságot hozott létre abból a célból, hogy tanulmányozza a büntetés kiszabására vonatkozó kutatások eredményeit, vázoljon fel olyan büntetés-kiszabási elveket, amelyek lehetővé tesznek egy, a bírák támogatását is élvező egységes büntetés-kiszabási politika kialakítását Európában. Kíváncsággal jelent meg, hogy a büntetés-kiszabás elveit és a büntetőpolitikát folyamatosan és állandóan felül kell vizsgálni és újra kell értékelni.⁷³

⁶⁵ „Azt az álláspontot vallotta, hogy ha a társadalom védelme nem kívánja meg a halálbüntetés kiszabását, a büntetés nevelő célja még megvalósítható; e célt pedig csak meghatározott tartamú szabadságvesztéssel tartotta elérhetőnek.” Békés Imre: A büntetőjog Általános része. In: Horváth Tibor (szerk.): Magyar Büntetőjog I. Általános Rész. BM Könyvkiadó, Budapest, 1973, 346. o.

⁶⁶ Uo., 346. o. és Györgyi Kálmán: A büntetőjogi büntetés. In: Pintér Jenő (szerk.): Büntetőjog Általános rész II. kötet. Kézirat. Második (átdolgozott) kiadás. ELTE Állam-és Jogtudományi Kar Tankönyvkiadó, Budapest, 1977, 127. o. és Földvári József (szerk.): Magyar Büntetőjog általános rész. BM Könyvkiadó, Budapest, 1980, 341. o.

⁶⁷ Nagy Ferenc: A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk.-ban, 5. o. In: Börtönügyi Szemle, 2014/4. szám, 1-18. o. <https://bv.gov.hu/sites/default/files/B%C3%B6rt%C3%B6n%C3%BCgyi%20Szemle%202014-4.pdf> (2020. 04. 28.)

⁶⁸ III. Büntetőkódex 39. §, melyet a 23/1990. (X. 31.) AB határozat megsemmisített.

⁶⁹ III. Büntetőkódex 38. §.

⁷⁰ III. Büntetőkódex 47/A. § (1) és (2) bekezdése.

⁷¹ László Zsuzsanna: Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozásának története a magyar jogban, 159. o. In: Acta Universitatis Szegediensis: forum: publicationes doctorandorum iuridicorum, 2011/1. szám, 149-160. o. <http://acta.bibl.u-szeged.hu/30374/> (2020. 05. 01.)

⁷² 1983. áprilisban elfogadta az európai emberi jogi konvenció 6. jegyzőkönyvét a halálbüntetés eltörléséről, amelyet 2002-ben a 13. jegyzőkönyv követett a halálbüntetés eltörléséről minden körülmények között. Az Európa Tanács a halálbüntetés eltörlését csatlakozási feltétellé tette. A Szervezet 47 tagállamában 1997 óta nem hajtottak végre kivégzést. <https://www.coe.int/hu/web/about-us/achievements> (Utoljára megtekintve: 2020. 04. 24.)

⁷³ Domokos Andrea: Kriminológia és büntetőpolitika Magyarországon a globális kihívások korában, 5. o. In: Jog-Állam-Politika: Jog- és politikatudományi folyóirat, 2012/2. szám, 3-12. o.

A halálbüntetést eltörlő – 23/1990. (X. 31.) alkotmánybírósági (AB) határozat – a halálbüntetés alkotmányellenességéről – idekívánkozik az anyagi jogi szabályozás bemutatásához. Egyrészt azért, mert a halálbüntetés eltörlésével újra strukturálódik a magyar szankciórendszer. Másrészt pedig az életfogytig tartó szabadságvesztés egyesek szerint nem más, mint „*passzív halálbüntetés*.”

Horváth Tibor vezetésével a Halálbüntetést Ellenzők Ligája indítványozta a halálbüntetés eltörlését,⁷⁴ amelynek hatására a Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága 1990. október 24-én közzétett határozatában eltörölte ezt a büntetési nemet.⁷⁵ Ahogyan azt már fentebb említettük, a határozat kimondta, hogy az emberi élet és emberi méltóság elválaszthatatlan egységet alkot és minden mást megelőző legnagyobb érték, számos egyéb alapjognak a forrása és feltétele.⁷⁶ Szabó András alkotmánybíró fejtette ki, hogy az állam büntető hatalmának nincs joga életet elvenni. Alkotmányos jogállam nem akaszthat, de joga van az alkotmányos jogállamnak jogépségi büntetésre, a megtorló, arányos büntetésre.⁷⁷ Ennek következményeként, mint a legsúlyosabb büntetési nem, az életfogytig tartó szabadságvesztés lépett az első helyre, melynek hasonló célja volt a halálbüntetéshez: az elítélt kiiktatása a társadalomból. Az 1993. évi XVII. törvény úgy módosította a III. Büntetőkódexet,⁷⁸ hogy első ízben zárta ki az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személyt a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből,⁷⁹ inkább csak formális intézményként létezett.⁸⁰

Időrendi sorrendben tovább haladva – a következő fontos változás egy 1997-es módosítás volt, amikor is a feltételes szabadságra bocsátás szabályai változnak. A törvény úgy rendelkezett, hogy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a bíróság az ítéletében tizenöt és huszonöt év között, ha az életfogytig tartó szabadságvesztést olyan bűncselekmény miatt szabta ki, amelynek büntethetősége nem évül el, húsz és harminc év között határozza meg.⁸¹

Az 1998. évi LXXXVII. törvény a meghatározó mérföldkő a szabadságvesztés szabályozásának tekintetében, ugyanis megjelenik a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (a továbbiakban, röviden: TЭСZ) a magyar büntetőjogban.⁸² (Maguk az elítéltek fekvő nyolcasnak hívják, a végtelen jelére utalva.) 1999. március 1-jétől, ha a bíróság életfogytig tartó szabadságvesztést szab ki, a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának meghatározása helyett (ami minimum húsz, el nem évülő bűncselekmények esetén harminc év) az ítéletben ki is zárhatja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét.⁸³

A 2010. évi LVI. törvény által bevezette a „*három csapás*” néven ismertté vált szabályokat: az erőszakos többszörös visszaesők, valamint a (részben) súlyos, erőszakos bűncselekményeket halmazatban elkövetők „kemény magja” esetében kötelezővé tette az

⁷⁴ Ld. erről részletesebben Horváth Tibor: A halálbüntetés abolíciója Magyarországon. In Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica, (41) 1-40., 1992, 231-245. o.

⁷⁵ 23/1990. (X. 31.) AB határozat.

⁷⁶ 1976. évi 8. tvr.-rel kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 6. cikk (1) bekezdés: „minden embernek vele született joga van az életre. E jogot a törvénynek védelmeznie kell. Senkit sem lehet életétől önkényesen megfosztani.”

⁷⁷ Szabó András alkotmánybíró párhuzamos véleménye - 23/1990. (X. 31.) AB határozat.

⁷⁸ 1993. évi XVII. törvény 6. §-a és a III. Büntetőkódex 47/A. § (4) bekezdése.

⁷⁹ Nagy Ferenc: Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről, 265. o. In Börtönügyi Szemle, 2013/5. szám, 265-271. <https://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2013/05/2-NagyF.pdf> (2020. 04. 29.)

⁸⁰ Gellér Balázs: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetőjog-elméleti meggondolás tükrében. In Hollán Miklós – Barabás A. Tünde (szerk.): A negyedik magyar büntetőkódex: régi és újabb vitakérdések. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2017, 93. o. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/09_GellerB.pdf (2020. 04. 29.)

⁸¹ 1997. évi LXXXIII. törvény 2. §.

⁸² 1998. évi LXXXVII. törvény 5. §.

⁸³ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2004, 367. o.

életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását.⁸⁴ Az AB a halmazattal kapcsolatos Alaptörvény ellenes törvényi rendelkezéseket megsemmisítette.⁸⁵

A 2012. évi C. törvény (az új Btk., a továbbiakban: IV. Büntetőkódex) szerint a szabadságvesztés határozott ideig vagy életfogytig tart.⁸⁶ Életfogytig tartó szabadságvesztés azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét betöltötte. Maga az életfogytig tartó szabadságvesztés is kétféle. Legalább huszonöt, legfeljebb negyven év után feltételes szabadságra bocsátható az elítélt. Kizárt a feltételes szabadságra bocsátás (TÉSZ): szigorú, taxatív felsorolás arra vonatkozóan, hogy mikor lehetséges. Ki kell zárni két esetkörben: 1. erőszakos többszörös visszaeső, vagy 2. az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt bünszervezetben követte el.

A TÉSZ szempontjából kiemelkedő jogforrás Magyarország Alaptörvénye (2012. április 25.). Az Alaptörvény a Szabadság és felelősség rész IV. cikk (2) bekezdése kimondja, hogy senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki. A rendelkezés fontossága abban áll, hogy bár az Alaptörvény nem azt mondja ki, hogy a legsúlyosabb büntetés a TÉSZ, ettől még alaptörvényi rangra emeli a létét, így gyakorlatilag támadhatatlanná teszi. Kimondható, hogy azok sorsa, akik ilyen büntetést töltenek első sorban a mindenkori jogalkotó kezében van. Önmagában az, hogy az Alaptörvény alkotmányosnak tekinti a szándékos, erőszakos cselekmény esetén a TÉSZ alkalmazását, nem jelenti azt, hogy amennyiben a jogalkotó kisebb súlyú szándékos, erőszakos bűncselekményre írna elő tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést, akkor nem jöhetne szóba a „durván aránytalan” büntetés mércéje.⁸⁷

A TÉSZ-szel kapcsolatban több beadvány érkezett az Alkotmánybírósághoz, 2010-ben 10 alkalommal foglalkoztak a kérdéssel, de határozatot nem hoztak. Megszületik a büntetés-végrehajtási kódex,⁸⁸ amelyik szabályozza a kötelező kegyelmi eljárást⁸⁹ és ennek apropóján születik meg végül az Alkotmánybíróság végzése, hogy a beadványok okafogyottak, mivel törvény rendezi a kérdést. Hozzá kell tennünk, hogy a kötelező kegyelmi eljárás ugyan jelent bizonyos kontrollt az ügyben, de nem igazságszolgáltatás, hiszen a bírói tanács csak állást foglal, a végső szó a köztársasági elnöké.⁹⁰

A büntetőjog egyik alapelve a humanizmus.⁹¹ S ezzel összefüggésben felmerül számos – elgondolkodtató – kérdés: A humánus büntetőjogban van-e létjogosultsága a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek? Alapvető jog lényeges tartalmát van-e joga elvenni az

⁸⁴ Tóth Mihály: Kiszámítható döntések a kiszámíthatatlan jövőről, 2014. <https://ujbtk.hu/toth-mihaly-kiszamithato-dontesek-a-kiszamithatatlan-jovorol/> (Utoljára megtekintve: 2020. 05. 16.)

⁸⁵ 23/2014. (VII.15.) AB határozatát, amelyben a testület megállapította, hogy a Btk. 81. § (4) bekezdése alaptörvény-ellenes, ezért azt hatálybalépésére visszaható hatállyal megsemmisítette. A szóban forgó rendelkezés szerint a bűnhalmazatban lévő, legalább három, meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetése esetén a büntetési tételkeret felső határa a kétszeresére emelkedik. Ha az így felemelt tételkeret a húsz évet meghaladná, vagy a törvény szerint bármelyik bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.

⁸⁶ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (a továbbiakban: IV. Büntetőkódex) 34. §.

⁸⁷ Lévay Miklós: Az Emberi Jogok Európai Bírósága a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről, 78. o. In Jogesetek Magyarázata, 2012/3. szám, 74-78. o. <https://jema.hu/index.php?o=10&optenadmin=&fszam=11&fev=2012> (2020. 05. 16.) és Békés Ádám: Életfogytig tartó vita? – Tennivalók egy strasbourgi döntés kapcsán, 11. o. In Iustum Aequum Salutare X., 2014/2. szám, 5-12. o. <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20143sz/01.pdf> (2020. 05. 16.)

⁸⁸ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról, röviden: BV kódex.

⁸⁹ BV kódex 46/A.-46/H. §-okban.

⁹⁰ Ld. erről részletesebben pl. Nagy Anita: A kegyelmi és a kötelező kegyelmi eljárás összehasonlítása. In Börtönügyi Szemle, 2017/2. szám, 65-69. o.

⁹¹ Domokos 2019: 14. o.

államnak? Embertelen büntetésnek minősül-e? Tényleg büntetőjogi populizmus-e? A másik oldalon pedig ott áll Breivik, a norvég neonáci, aki 77 ember megöléséért 21 évet kapott.⁹² És aki panaszkodik a börtönben kapott kávé nem kellő hőmérsékletére.⁹³

Magyar jogesetet is idézünk: az oktogonos ámokfutó összeveszett a barátnőjével és emiatti felindultságában rálőtt 5 személyre, akik közül ketten meghaltak. Azért kellett bűnhődniük, mert jókedvűek voltak akkor, amikor B. Zsolt éppen nagyon rosszul érezte magát a bőrében.⁹⁴ „A vádlott személye [...] olyan fokban veszélyes a társadalomra, - a konfliktus kezelésének másokkal szemben történő durva, erőszakos cselekmények elkövetésével való levezetése folytán – hogy a társadalom védelmét érintő büntetés-kiszabási cél indokolja az elkövető végleges elszigetelését.”⁹⁵

A társadalom védelmét, mint alapvető büntetési célt mindig szem előtt kell tartanunk, akkor is, ha a büntetőjogi szankciók humanitása mellett törünk lándzsát.

⁹² Hemmingby, Cato – Bjørge, Tore: Terrorist Target Selection: The Case of Anders Behring Breivik, pp. 170. In Perspectives on Terrorism, Volume 12, Issue 6, 2018, pp. 164-176. <https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/customsites/perspectives-on-terrorism/2018/issue-6/a11-hemmingby-bjorge.pdf> (2020. 05. 18.)

⁹³ <https://hu.euronews.com/2017/01/10/a-tomegyilkos-panaszt-tett-a-haromszobas-magancella-es-a-hideg-kave-miatt> (Utoljára megtekintve: 2020. 05. 18.)

⁹⁴ <https://magyarnemzet.hu/archivum/archivum-magyarnemzet/halalos-lovoldozes-4514237/> (Utoljára megtekintve: 2020. 05. 18.)

⁹⁵ BH2004.265.